

Ein cyf/Our ref DET/509/21

Bethan Sayed AS/MS
Cadeirydd
Y Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu

12 Mawrth 2021

Annwyl Bethan,

Diolch am eich llythyr dyddiedig 9 Chwefror ar ran y Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu ynghylch effaith COVID-19 ar chwaraeon.

Yr ydych wedi codi nifer o bwyntiau pwysig a rhoddaf sylw i'r rhain yn y drefn yr ydych wedi'u codi.

Argymhelliad 1.

Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda Chwaraeon Cymru ac eraill i gynnal ymchwil pellach ar effaith y pandemig ar lefelau cyfranogiad mewn gweithgarwch corfforol ar grwpiau â nodweddion gwarchoddedig er mwyn llywio cynllunio a pholisi ar ôl pandemig. Rhaid i'r ymchwil hon gynnwys asesiad o'r effaith ar gyfranogiad menywod, y gymuned BAME, ac ar blant a phobl ifanc.

Mae Chwaraeon Cymru wedi comisiynu Savanta ComRes gyda'r bwriad o gael cipolwg ar arferion ac ymddygiadau'r genedl yn ystod y Coronafeirws. Mae'r mewnwelediad hwn wedi digwydd ar ddau achlysur (Mai a Hydref 2020). Mae'r ddwy astudiaeth yn cynnwys data penodol ar gyfer grwpiau nodweddion gwarchoddedig gan gynnwys cyfraddau cyfranogi ar gyfer menywod a phlant, a'r rhai o grwpiau economaidd-gymdeithasol is, fodd bynnag, nid oedd meintiau sampl yn ddigon i adrodd ar gymunedau BAME yn hyderus. Gellir gweld crynodeb o'r canlyniadau ar gyfer y ddwy fersiwn o'r arolwg yma:

<https://www.chwaraeon.cymru/ymchwil-a-gwybodaeth/comres/>

Yn ogystal â'r ffigurau hyn, mae Chwaraeon Cymru wrthi'n comisiynu Savanta ComRes i gynnal arolwg arall i sicrhau ein bod yn parhau i olrhain effaith y pandemig ar ffigurau cyfranogiad, ymhlith grwpiau nodweddion gwarchoddedig a'r boblogaeth ehangach.

At hynny, nododd Arolwg Cenedlaethol Cymru ei ganfyddiadau ynghylch cyfranogiad ym mis Ebrill 2020, gan gynnwys y cyfnod cyn Covid-19. Mae hyn yn rhoi data ar gyfer menywod, plant a'r gymuned BAME. Ar hyn o bryd mae Chwaraeon Cymru wrthi'n cynnal Arolwg Cenedlaethol Cymru 2020/21 a bydd yn defnyddio'r cyhoeddiad hwnnw fel

cymhariaeth yn ystod blwyddyn y pandemig i archwilio ymhellach i'r effaith ar y grwpiau unigol hyn.

Mae Chwaraeon Cymru hefyd wedi comisiynu dau adolygiad systematig drwy bartneriaeth â'r sector prifysgolion yng Nghymru yn Athrofa Gweithgarwch Corfforol, Iechyd a Chwaraeon Cymru (WIPAHS). Y cyntaf yw adolygiad systematig o effaith pandemig Clefyd Coronafeirws 2019 (COVID-19) ar ymddygiad llonydd mewn plant ac oedolion. Mae'r llall yn adolygiad systematig o'r model cymdeithasegol sy'n datblygu i asesu effaith pandemig COVID-19 ar gyberthynas gweithgarwch corfforol ac ymddygiad llonydd. Bydd y ddau adolygiad yn darparu ymchwil academaidd i effaith Covid-19 i helpu i lywio'r ffordd y gellir cynnal ymyriadau wedi'u targedu yn y dyfodol.

Ochr yn ochr â Sport England, Sport Scotland, Sport NI ac UK Sport, mewn cydweithrediad, mae Chwaraeon Cymru wedi comisiynu Canolfan Ymchwil y Diwydiant Chwaraeon ym Mhrifysgol Sheffield Hallam i gynnal ymarfer casglu data ar hil mewn chwaraeon yn ogystal ag AKD Solutions sy'n cynnal astudiaeth profiad o lygad y ffynnon. Bydd y gwaith hwn, o'i ddwyn ynghyd, yn ogystal â'n meysydd ymchwil a dealltwriaeth eraill o hil mewn chwaraeon, yn cefnogi Chwaraeon Cymru a'u partneriaid yn eu dull ôl-bandemig o ymgysylltu â'r gymuned BAME.

Argymhelliad 2.

Pan fydd amodau (o ran rheoli'r feirws) yn caniatáu, rhaid i Lywodraeth Cymru sicrhau bod campfeydd, lleoliadau chwaraeon, a lleoliadau ymarfer corff eraill (gan gynnwys dosbarthiadau ymarfer corff grŵp sy'n cyfarfod yn yr awyr agored) ymhlith y blaenoriaethau wrth ddod allan o'r cyfyngiadau symud.

Mae Llywodraeth Cymru am sicrhau bod pobl yn gallu cymryd rhan mewn chwaraeon a hamdden cyn gynted â phosibl ond dim ond pan fydd y dystiolaeth wyddonol yn awgrymu ei bod yn ddiogel gwneud hynny. Bydd y rheoliadau'n cael eu hadolygu bob 21 diwrnod.

Argymhelliad 3.

Byddem yn croesawu rhagor o fanylion am sut y penderfynwyd ar y nifer uchaf o 30. Er mwyn ein galluogi i wneud hyn, dylai Llywodraeth Cymru gyhoeddi'r dystiolaeth wyddonol y seilir y rheol hon arni. At hynny, dylai Llywodraeth Cymru amlinellu pa asesiad y mae wedi'i wneud o'r effaith y bydd terfyn o 30 person yn ei chael ar aildechrau gweithgareddau chwaraeon, yn enwedig ar lawr gwlad.

Roedd y nifer 30 yn yr awyr agored yn rhan o'r broses ddatgloi wreiddiol ac fe'i mabwysiadwyd er cysondeb ar draws y pedair gwlad, wrth osgoi crynadau torfol. Yr oedd yn rheol gyffredinol a osodwyd, yn hytrach na rhywbeth a gynlluniwyd yn benodol ar gyfer chwaraeon. Roedd ganddo'r fantais achlysurol o ganiatáu i rai chwaraeon tîm aildechrau.

Argymhelliad 4.

Dylai Llywodraeth Cymru amlinellu ei barn ar:

- **yr amodau a fyddai'n galluogi treialu digwyddiadau chwaraeon gyda gwylwyr yn ddiogel;**

Mae ein Cynllun Rheoli Coronafeirws, a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr, yn esbonio'r amodau y byddem yn symud rhwng y gwahanol lefelau rhybudd. Bydd digwyddiadau prawf yn cael eu hystyried ar lefel rhybudd dau a bydd dychwelyd gwylwyr i stadia, mewn niferoedd cyfyngedig, yn cael ei ystyried ar lefel rhybudd un.

• y berthynas rhwng y rhaglen frechu a dychwelyd gwylwyr i ddigwyddiadau chwaraeon;

Mae ein rhaglen frechu yn mynd o nerth i nerth. Rydym yn gobeithio dros amser y gall brechlynnau ein helpu i symud oddi wrth yr angen am gyfyngiadau symud llym iawn a byddant yn helpu i'n hamddiffyn rhag y risg o salwch difrifol. Fodd bynnag, mae'r pandemig wedi cymryd tro arall gan ein bod wedi gweld amrywiolion newydd yn dod i'r amlwg yn y DU a thramor, a allai gynyddu'r risg o glefyd difrifol, cyfradd yr haint a hyd yn oed gyfyngu ar effeithiolrwydd y brechlynnau presennol. Mae'r newidiadau a'r ansicrwydd hyn yn golygu bod angen i ni gymryd agwedd fwy gofalus tuag at ddod allan o'r cyfyngiadau symud. Gallwn nodi mai'r cyfyngiadau a nodir yn lefel rhybudd tri yw'r cam cyntaf yr ydym yn gweithio tuag ato. Mae cyflwyno'r brechlyn i'r pum grŵp blaenoriaeth nesaf erbyn diwedd mis Ebrill hefyd yn garreg filltir glir arall y disgwylw'n ail-werthuso ein dull gweithredu yn ei herbyn yn seiliedig ar y dystiolaeth ddiweddaraf.

• manylion unrhyw ymgysylltu y mae'n ei gael gyda chlybiau Cymru yn chwarae yng nghynghrair pêl-droed Lloegr i sicrhau meddwl cydgysylltiedig a diweddariad ar yr amserlenni presennol y mae'n gweithio tuag atynt yn hynny o beth.

Mae Llywodraeth Cymru yn cynnal deialog reolaidd, yn uniongyrchol a thrwy'r grwpiau ymgysylltu â rhanddeiliaid, gydag amrywiaeth o glybiau, sefydliadau a chyrff llywodraethu chwaraeon. Byddwn yn rhoi cymaint o rybudd â phosibl am y newidiadau rydym yn eu blaenoriaethu ar gyfer cyfnodau adolygu sydd i ddod a byddwn yn gweithio gyda sefydliadau i'w cefnogi i ddychwelyd mewn modd ddiogel cyn gynted â phosibl.

Argymhelliad 5.

Dylai Llywodraeth Cymru ymateb i bryderon EMDUK ynghylch Cam 2 y Gronfa Chwarae Llawrydd. Yn benodol, effeithiolrwydd trefniadau i gefnogi pobl hunangyflogedig o fewn y sector.

Ers lansio'r Gronfa Gweithwyr Llawrydd Chwaraeon gychwynnol, mae Chwaraeon Cymru wedi darparu ail rownd y cymorth hwn. Cynyddu'r cynnig cychwynnol o £1,500 i £2,500 ar gyfer pob gweithiwr llawrydd llwyddiannus blaenorol a newydd. Mae'r gronfa wedi gallu cefnogi 1,090 o weithwyr llawrydd gyda buddsoddiad o £2.75m.

Yn ogystal, lanswyd y Gronfa Darparwyr Preifat Chwaraeon hefyd, sy'n caniatáu i lawer o weithwyr llawrydd sydd wedi gallu dangos colledion sylweddol hefyd allu cael gafael ar gymorth. Mae'r gronfa hon, yn ogystal â chefnogi gweithwyr llawrydd, wedi gallu darparu cymorth ariannol y mae mawr ei angen i ran eang o'r sector chwaraeon masnachol. Er i'r gronfa gau ar 19 Chwefror, mae ceisiadau'n parhau i gael eu hasesu a rhagwelir y bydd mwy na 400 o ddarparwyr masnachol yn llwyddiannus yn eu ceisiadau. Mae'n werth nodi mai'r rhain yw'r unig gynlluniau o'u bath ledled y DU o hyd.

Argymhelliad 6

O ran Cronfa Goroesi Chwaraeon y Gwylwyr, dylai Llywodraeth Cymru:

• roi mwy o fanylion am y rhesymeg y tu ôl i ddyrannu'r gyfran helaeth o'r Gronfa i Rygbi'r Undeb;

Mae lefel y cyllid a ddarperir yn gymesur â graddfa'r colledion a gofnodwyd gan bob camp a'r cyllid y maent eisoes wedi'i gael o ffynonellau eraill. Mae'r cyllid ar gyfer

rygbi'r undeb yn adlewyrchu'r colledion y mae'r pedwar rhanbarth wedi'u dioddef yn ogystal â'r rhai a ddiodefwyd gan Undeb Rygbi Cymru – yn bennaf gêm Cymru v Yr Alban 2020 y Chwe Gwlad; Cwpan Cenhedloedd yr Hydref 2020; a Chwe Gwlad 2021.

• cadarnhau a yw'r cyllid hwn wedi'i ail-ddyrannu o wariant mewn mannau eraill neu a yw'n arian newydd;

Mae'r cyllid yn arian newydd a ddyrennir o fewn cronfa referniw Covid-19.

• cadarnhau'r amserlenni ar gyfer dod i benderfyniad mewn perthynas ag unrhyw gyllid ychwanegol a grybwyllir yn y datganiad ysgrifenedig ar 29 Ionawr 2021; a

Byddwn yn parhau i fonitro'r sefyllfa, yn enwedig mewn perthynas â chwaraeon yr haf dros y misoedd nesaf, a byddwn yn adolygu'r sefyllfa'n llawn ym mis Medi 2021 i ystyried a oes angen unrhyw gymorth pellach, yng nghyd-destun sut mae'r pandemig wedi esblygu a'r sefyllfa ariannu bryd hynny.

• cadarnhau a oes unrhyw amodau ynghlwm wrth y cyllid a ddarperir i gyrrff llywodraethu, os felly, sut y bydd Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod cyllid yn cael ei ddosbarthu'n deg ymhlith gwahanol haenau a lefelau gweithgarwch – yn enwedig ar lawr gwlad.

Bydd y grant a gynigir i'r cyrrff llywodraethu yn adlewyrchu telerau ac amodau safonol Llywodraeth Cymru a'r blaenoriaethau y cytunwyd ar y cyllid ar eu gyfer.

• Clywsom bryderon hefyd yn flaenorol ynghylch cynaliadwyedd ariannol ymddiriedolaethau hamdden, o ystyried y gostyngiad estynedig mewn incwm y maent wedi'i wynebu. Pa asesiad y mae Llywodraeth Cymru wedi'i wneud o gynaliadwyedd ariannol ymddiriedolaethau hamdden, a pha gymorth ariannol sydd ar gael i helpu'r ymddiriedolaethau hynny sydd ei angen i oroesi'r pandemig?"

Mae astudiaethau economaidd a gomisiynwyd yn ddiweddar gan Chwaraeon Cymru yn awgrymu bod Ymddiriedolaethau Hamdden a Diwylliant Cymru yn parhau i wynebu costau misol sylweddol, hyd yn oed gyda chau clybiau hamdden. At hynny, mae'r astudiaethau'n awgrymu nad yw atal a/neu ohirio aelodaeth gan glybiau a chanolfannau hamdden ond yn gohirio'r broblem llif arian hyd at ddyddiad diweddarach. Mae'r astudiaethau a gomisiynwyd hefyd yn tynnu sylw at bryder am hyfforddwy'r hunangyflogedig sy'n gweithio yn y sector awyr agored ac yn y canolfannau awyr agored ledled Cymru, na fyddant yn gallu adennill incwm a gollwyd o dymor y gaeaf, os bydd cyfyngiadau teithio'n parhau dros fisoedd yr haf.

O ran y cymorth ariannol a ddarperir, cytunwyd i ddarparu cymorth craidd i ymddiriedolaethau hamdden drwy Gronfa Caledi Awdurdodau Lleol. Fodd bynnag, yn ogystal â hyn, dosbarthwyd cyfanswm o £572k yn uniongyrchol hefyd i ymddiriedolaethau hamdden drwy gyllid sydd wedi'i addasu at ddibenion gwahanol Chwaraeon Cymru drwy'r Gronfa Cydnerthedd Chwaraeon ar ddechrau'r pandemig.

Yn ychwanegol at hyn, fel rhan o'r Pecyn Adfer Chwaraeon a Hamdden, a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru, rhoddodd Chwaraeon Cymru grantiau pellach gwerth cyfanswm o £2.5m i awdurdodau lleol eu dosbarthu (gan gynnwys i ymddiriedolaethau hamdden).

Argymhelliad 7

Byddem yn croesawu'r wybodaeth ddiweddaraf am gynllunio adferiad ôl-bandemig Llywodraeth Cymru i gynnwys:

- **manyion am sut y mae'n ymgysylltu â'r sectorau chwaraeon a iechyd er mwyn sicrhau dull cydgysylltiedig o lunio polisïau;**

Gan fod y pandemig wedi herio'r sefyllfa bresennol o gynifer o agweddau ar sut rydym yn byw ac yn gweithio yng Nghymru, bydd ein Cynllun Cyflawni newydd ar gyfer Pwysau Iach: Cymru Iach yn sicrhau bod gweithgarwch corfforol yn rhan annatod o'n cynlluniau adfer ac y bydd yn canolbwyntio ar ein lles corfforol a meddyliol. Mae hyn yn cael ei lansio gan y Gweinidog dros Iechyd Meddwl, Lles a'r Gymraeg ar 18 Mawrth. Mae'r cynllun yn nodi amrywiaeth o dulliau a fydd yn integreiddio gwaith ar draws y sectorau chwaraeon a iechyd er mwyn sicrhau y gallwn ysgogi dulliau wedi'u targedu.

Er enghraifft, mae'r pandemig wedi amharu ar weithgareddau rheolaidd ac arferion ymarfer corff. Rydym am gynyddu cyfleoedd i fod yn gorfforol egnïol, mae hyn yn ganolog i alluogi lles corfforol a meddyliol da. Dyna pam rydym, fel rhan o Bwysau Iach: Cymru Iach, wedi buddsoddi £600k i Chwaraeon Cymru i ddatblygu cynnig Cynllun Hamdden Egnïol 60 a Mwy. Bydd hyn yn galluogi Chwaraeon Cymru i barhau i ddarparu cyfleoedd gweithgarwch corfforol wedi'u targedu i gyfrannu at leihad mewn anghydraddoldebau iechyd ymhlith y boblogaeth 60 oed a throsodd sy'n segur ar hyn o bryd neu'r lleiaf egnïol yn 2021-22. Drwy'r cyllid, mae Chwaraeon Cymru yn gweithio drwy Awdurdodau Lleol i gynnig darpariaeth wedi'i thargedu i'r rhai sy'n segur ar hyn o bryd neu'r lleiaf egnïol. Bydd hyn yn gweithio gyda'r sector iechyd drwy feysydd sy'n gysylltiedig â'r Cynllun Cenedlaethol i Atgyfeirio Ymarfer Corff a rhagnodi cymdeithasol.

Mae Chwaraeon Cymru a Iechyd Cyhoeddus Cymru yn darparu'r Gronfa Iach ac Egnïol ar y cyd, sy'n cynrychioli ymrwymiad sylweddol o £5.4 miliwn dros dair blynedd i gefnogi prosiectau sy'n anelu at gynyddu gweithgarwch corfforol y rhai sy'n llonydd ar hyn o bryd neu sydd â lefelau isel iawn o weithgarwch corfforol a gwella lefelau lles meddyliol, gan ganolbwyntio'n benodol ar gryfhau asedau cymunedol. Mae'r 17 prosiect llwyddiannus yn cynnig cymorth i amrywiaeth o wahanol ddemograffeg ac oedrannau ac rydym yn gweithio i ddatblygu dulliau gwerthuso a monitro cyffredin i helpu i gefnogi a darparu tystiolaeth.

- **goblygiadau cyflwyno brechiad torfol ar gyfer amserlen adfer COVID-19; a**
- **pa wersi y mae wedi'u dysgu o'r pandemig am fanteision iechyd ataliol gweithgarwch corfforol. A fydd y profiad hwn yn arwain at newid sylweddol yn y maes hwn, ac os felly, sut y cyflawnir hyn?**

Er nad yw'r effaith lawn yn hysbys eto, mae'r pandemig yn debygol o waethgu anweithgarwch corfforol ac wedi achosi cynnydd mewn ymddygiad llonydd. Dywed Chwaraeon Cymru nad oes data ar hyn o bryd ar ba effaith y mae'r pandemig wedi'i chael ar weithgarwch corfforol, ond mae cyfnodau cloi, cyfyngiadau symud, cau campfeydd a mesurau eraill wedi amharu ar weithgareddau rheolaidd ac arferion ymarfer corff. Fodd bynnag, cyn yr argyfwng, dangosodd data ffordd o fyw oedolion Arolwg Cenedlaethol Cymru 2019-20 mai dim ond 53% o oedolion a ddywedodd eu bod yn egnïol am o leiaf 150 munud yn yr wythnos flaenorol.

Gall gweithgarwch corfforol rheolaidd atal a helpu i reoli clefyd y galon, diabetes a chanser a lleihau iselder a gorbryder, dirywiad gwybyddol a gall hybu iechyd yr

ymennydd. Mae cysylltiadau sefydledig hefyd rhwng anweithgarwch corfforol a gordewdra, sydd wedi profi'n ffactor cyfrannol ar gyfer canlyniadau gwaeth sy'n gysylltiedig â Covid-19. Mae'r pandemig wedi tynnu sylw at yr angen parhaus i roi ffocws ar glefyd nad yw'n drosglwyddadwy.

Mae argyfwng COVID-19 wedi newid patrymau gweithgarwch corfforol mewn ffyrdd a oedd yn unigryw cyn yr achosion. Mae cyfyngiadau gorfodol ar symudedd a chau gweithgareddau chwaraeon a champfeydd dan do wedi amlygu cyfyngiadau llawer o feysydd o ran galluogi gweithgarwch corfforol ac atgyfnerthu anghydraddoldebau mewn cyfleoedd ar gyfer gweithgarwch corfforol. Er enghraifft, gwyddom fod risgiau o ran ymddygiad llonydd gyda mwy o weithio gartref. Fodd bynnag, mae gostyngiadau digynsail mewn symudedd a chynnydd mewn gweithgarwch corfforol lleol hefyd wedi grymuso pobl i feddwl mwy am eu hiechyd a'u lles ac wedi cysylltu pobl yn fwy â manau yn eu hardaloedd lleol.

Byddwn yn buddsoddi £6.5m yn ein cynllun cyflawni Pwysau Iach: Cymru Iach 2021-22 a fydd yn datblygu dulliau targed drwy gyfleoedd hamdden i bobl dros 60 oed, datblygu cynlluniau peilot lleol drwy raglenni plant a theuluoedd a datblygu dulliau sy'n seiliedig ar systemau a fydd yn rhoi cymunedau wrth wraidd y broses o wneud penderfyniadau. Mae cyfleoedd sylweddol drwy ein manau gwyrdd a byddwn yn gweithio drwy raglenni fel Parc Rhanbarthol y Cymoedd i'n helpu i rymuso cymunedau lleol.

Fel rhan o'r cynllun cyflawni byddwn hefyd yn datblygu Cynnig Cenedlaethol Dyddiol Egnïol drwy ysgolion a fydd yn canolbwyntio ar ddwyn ynghyd ystod o bartneriaid a rhaglenni i gymryd ymagwedd fwy cydgysylltiedig i annog gweithgarwch corfforol cyn, yn ystod ac ar ôl yr ysgol. Bydd hyn yn ystyried ystod o dystiolaeth sy'n gysylltiedig â newid ymddygiad o'r pandemig.

Gobeithio fydd yr ymatebion hyn o gymorth ichi. Hoffwn ddiolch i aelodau'r Pwyllgor am eu gwaith sydd heb os wedi ysgogi trafodaeth ddefnyddiol, a bydd yn ein helpu i ymateb yn gadarnhaol i'r heriau parhaus sy'n wynebu'r sector.

Yn gywir,

Yr Arglwydd Elis-Thomas AS/MS

Y Dirprwy Weinidog Diwylliant, Chwaraeon a Thwristiaeth
Deputy Minister for Culture, Sport and Tourism